
Elemente specifice aferente riscului operațional bancar

Conf. univ. dr. Ana Maria POPESCU (*notariat.dejure@gmail.com*)

Academia de Studii Economice din București

Drd. Ștefan Gabriel DUMBRAVĂ (*stefan.dumbrava@gmail.com*)

Academia de Studii Economice din București

Drd. Alina Eliza DABIJA (*dabija_eliza@yahoo.com*)

Universitatea din Craiova

Abstract

Riscul este o componentă vitală a societăților care funcționează în oricare domeniu de activitate economică, care nu se poate combate, ci doar administra, considerându-se că în cazul în care nu se asumă nici un risc se pot pierde oportunități de câștig. Aceasta presupune ca riscul asumat în condiții bine stabilite poate aduce un plus de valoare instituției de credit, reprezentând un proces în care managementul riscului se transformă într-un atu concurențial, adică reprezintă arta de a lua decizii și de a acționa pe baza datelor uneori insuficiente.

Sistemul bancar reprezintă un segment indispensabil al ansamblului economiei, al cărui grad de dezvoltare depinde de cel al țării respective. Fiecare națiune este interesată de crearea unui sistem bancar solid și stabil care să-și mențină eficiența în situații neprevăzute și să genereze stimulente și informații reale tuturor participanților financiari.

Comitetul de la Basel a elaborat norme și reglementari prin care a recunoscut impactul riscului operațional în activitatea instituțiilor de credit, în concordanță cu modificările petrecute în cadrul pieței financiar-bancare, subliniind că implementarea unui management adecvat al riscurilor este vitală pentru existența unei instituții financiare.

La nivel internațional dar și național, începând cu anul 2018, s-a acordat o importanță din ce în ce mai mare identificării problemelor de risc și adecvare a capitalului instituțiilor de credit și firmelor de investiții, astfel au fost create modele de gestionare și cuantificare a riscului operațional. Legislația europeană urmărește armonizarea metodologiilor și legislației bancare la nivelul Uniunii Europene pentru a putea acorda instituțiilor posibilitatea de înființare și funcționare liberă.

Organismele de supraveghere europeană au constatat că în condițiile crizei financiare și recesiunii economice îndelungate, capitalizarea băncilor impusă prin Acordurile Basel este insuficientă, fiind incapabile să absoarbă

consecințele riscurilor bancare și să asigure dezvoltarea economică prin creditare, simțindu-se necesitatea unor politici prudentiale mai complexe, reunite sub forma unui nou acord.

Cuvinte cheie: Acord Basel, risc, sistem bancar, crize, recesiuni, pierderi, dezvoltare economică.

Clasificarea JEL: G20, G40

Introducere

Sistemul bancar a fost afectat încă dinaintea manifestării crizei financiare datorită sporirii exorbitante a creditului și neacoperirii adecvate cu lichiditate, datorită calității îndoielnice a capitalului de a absorbi pierderile și lejerității sistemului financiar, datorită riscului sistemic semnificativ precum și datorită sprijinului incorect, inadecvat, acordat de băncilor.

Indiferent de gradul de dezvoltare, Basel este relevant, pentru toate țările și implicit pentru toate instituțiile de credit indiferent de complexitatea activităților desfășurate de acestea.

În contextul crizei economice, Comitetul pentru Supraveghere Bancară de la Basel a formulat o noua serie de recomandări, și anume Basel prin care solicită instituțiilor de credit triplarea rezervelor de capital, măsurarea și controlul riscului de lichiditate, precum și consolidarea relației de afaceri între instituțiile de credit și clientela bancară pentru dezvoltarea creației monetare și financiare.

Prin aplicarea acordului Basel s-a urmărit îmbunătățirea capitalului bancar, diminuarea expunerii excesive a instituțiilor, întărirea transparenței și asigurarea lichidității pentru fiecare bancă și sistemul bancar per ansamblu, pentru asigurarea întăririi bilanțurilor bancare și sprijinirea creșterii economice sustenabile, pentru a putea face față în cazul apariției unei crize asemănătoare cu cea a momentului.

Cadrul de reglementare și supraveghere a sectorului bancar viitor va fi modificat substanțial în urma aplicării prevederilor Basel prin care se urmărește consolidarea stabilității sistemului financiar prin aplicarea unor standarde care ajută atenuarea șocurilor din sectorul economic și financiar și diminuarea riscului de contagiune dinspre sectorul financiar spre economia reală. Aceste standarde urmăresc îmbunătățirea managementului riscului, îndeplinirea cerințelor de transparență a instituțiilor de credit și soluționarea problemelor băncilor de importanță sistemică, urmărind micșorarea efectelor negative ale crizelor financiare prin creșterea exigențelor referitoare la adecvarea capitalului, cerințele de lichiditate și efectul de pârgie.

Deși la nivel european, impactul introducerii cerințelor de capital Basel asupra sistemului bancar va genera scăderi drastice a indicatorilor de

profitabilitate precum și deficit de capital și lichidate, România nu va fi afectată datorită structurii fondurilor. În funcție de perioada pe care o au la dispoziție pentru implementarea noilor cerințe instituțiile de credit pot emite acțiuni, pot modifica structura pasivelor sau capitalizarea profitului, fie modificarea structurii activelor prin diminuarea ofertei de credite și majorarea capitalului.

Din punct de vedere al analizei cost-beneficiu Acordul Basel oferă avantaje net superioare, având în vedere faptul că o dezvoltare durabilă cu efecte îndelungate poate fi asigurată doar în condițiile unui sector bancar stabil, care va fi asigurat atât cu ajutorul reformelor microprudențiale, macroprudențiale și de conservare a capitalului.

Majorarea de capital are un impact nesemnificativ pe termen lung asupra creditării, astfel nu poate influența negativ creșterea economică, oferind o siguranță ridicată și o încredere mai mare în poziția băncii, iar în timp costurile demersului cresc nesemnificabil.

Literature review

Până în prezent riscul a fost studiat din punct de vedere statistic, neidentificându-se cauza rădăcină de producere a pierderilor, fiind considerat un factor extern. C.C. Kiritescu și E.M. Dobrescu au oferit cea mai cuprinzătoare definiție a riscului ca eveniment viitor și probabil a cărei producere ar putea provoca anumite pierderi. Uyemura și Gelder (1992), încercând definirea și explicarea riscului bancar, pornesc de la ideea conform căreia riscul reprezintă volatilitatea fluxurilor de numerar net ale unei unități de afaceri. M. Rouche și G. Naullen definesc riscul ca un angajament ce poartă o incertitudine dată, cu o probabilitate de câștig sau prejudicii, acestea din urmă fiind degradare sau pierdere. Doerig (2000) consideră că Riscul creează valoare și profitul provine din asumarea unor riscuri, iar Paul Getty este de părere că: *Unde se află bani apare și riscul*. Kuritzkes (2002) afirmă că riscul operațional este un risc nefinanciar ce provine din trei surse: risc intern cum ar fi riscul provenit datorită angajaților necinstiți; risc extern ce provine din surse necontrolabile cum ar fi atacurile teroriste sau dezastre naturale; și risc de afacere considerat cel mai important dar ignorat de Acordul de la Basel. Culp (2001) considera că riscul operațional se află peste tot, însă trebuie identificate riscurile importante ce afectează valoarea instituției, lucru foarte dificil deoarece: este greu de realizat o distincție față de riscul afacerii; este legat de riscul de credit și cel de piață; firme diferite folosesc diferite procese de organizare pentru a face față riscului operațional. Agoraki, Delis și Pasiouras (2011) și-au îndreptat cercetările spre cadrul de reglementare și asumarea riscurilor bancare în țările în tranziție. Anghel, Sfetcu, Bodo and Burea (2017), precum și Anghel et al (2016) au efectuat o analiză a principalelor riscuri bancare. Anghelache, Anghel, Iacob

și Pârțachi (2020) și-au propus identificarea tehnicilor de cuantificare a riscului operațional și modelarea acestuia, precum și să surprindă impactul pe care îl poate avea hazardul moral. Anghelache și Bodo (2018) au prezentat principalele elemente teoretice referitoare la apariția și evoluția riscurilor în domeniul economic. Anghelache (2006) a evidențiat instrumentarul statistic utilizat în analiza riscurilor financiar-bancare. Pyle (1997), Doerig (2000) considera că riscul operațional este costul neexecutării corespunzătoare a activității referindu-se la o arie largă, ca o divizare a acestui risc în două componente, riscul de eșec operațional și riscul operațional strategic, variind de la tranzacționări incorecte și greșeli de contabilitate la activități teroriste și de decontare, practici necorespunzătoare de vânzări și eșecuri de sistem, încălcări ale reglementarilor, și evenimente datorate dezastrelor naturale. The PNC Financial Services Group (2001) a recomandat utilizarea unei definiții mult mai concise a riscului operațional. Harmantzis (2002) a demonstrat că riscurile cu care se confruntă o instituție sunt complet independente unul de altul. Peters et al. (2009) au prezentat aspecte legate de dinamica riscului operațional.

Metodologie, date, rezultate și discuții

Din punct de vedere lingvistic riscul a fost definit ca probabilitatea de producere a unui eveniment cu consecințe adverse pentru subiect. De-a lungul timpului pentru termenul de risc au fost formulate mai multe definiții generale, deosebirea între riscuri fiind greu de realizat, astfel generându-se diverse neclarități și divergențe. Astfel, în activitatea bancară, riscul este o caracteristică generală, gestiunea acestuia netraducându-se doar prin minimizarea cheltuielilor pe care le-ar putea provoca, ci și prin stabilizarea veniturilor în timp, cu rol de amortizor de șoc.

Pentru a putea urmări, dimensiona și controla multitudinea de riscuri la care este expusă orice organizație trebuie să se realizeze o inventariere și o definire corespunzătoare. Astfel, gestionarea adecvată a acestui fenomen presupune optimizarea perechii risc-rentabilitate, adaptând indicatorii performanțelor la riscuri.

În urma combinării distribuției frecvenței și severității pierderii, estimarea mediei va oferi pierderea așteptată, iar din diferența între VaR cu 99.9% și pierderea așteptată va rezulta pierderea neașteptată, capitalul.

Riscul bancar a fost definit în multe moduri, ținând cont de funcția de intermediere a instituțiilor de credit, cauzând pierderi asupra activelor, sau cauzând pierderi aleatoare și necontrolabile.

În literatura de specialitate s-a stabilit că riscul este o componentă esențială asociată tuturor activităților economice, care nu poate fi combătută,

ci doar administra, considerându-se că în cazul în care nu se asumă nici un risc se pot rata oportunități de câștig. Orice entitate încearcă să maximizeze profitul prin gestionarea riscului specific domeniului său de activitate și prin evitarea sau transferarea riscului pe care aceasta nu dorește să-l preia. O strategie performantă a unei instituții financiare trebuie să cuprindă programe și proceduri de gestionare a riscurilor bancare, care vizează minimizarea probabilității producerii acestor riscuri și a expunerii potențiale a băncii, astfel încât să se atingă obiectivul central, și anume obținerea unui profit cât mai mare pentru acționari. În realitate însă se pot întâlni situații în care costul implementării și exploatării procedurilor care vizează gestiunea riscului să fie mai mare decât expunerea potențială la risc sau cazuri în care strategia băncii să implice asumarea unor riscuri sporite sau a unor riscuri noi. Așadar trebuie ca minimizarea riscurilor să nu se transforme într-un obiectiv în sine.

Instituția financiară este răspunzătoare de toate riscurile specifice apărute ca rezultat al obținerii profitului, în condițiile respectării măsurilor prudențiale, astfel încât expunerea la risc să fie justificată de rezultatul prognozat, situația financiară a instituției să nu fie influențată semnificativ de pierderile posibile care se pot acoperi din provizioanele constituite sau din profit, iar dimensionarea riscului să fie realizată astfel încât producerea pierderii să fie acceptabilă și să nu afecteze imaginea instituției financiare.

Instituțiile financiare se pot confrunta cu numeroase riscuri, care pot sau nu să fie controlate, dar care afectează situația financiară, prin natura activității pe care o desfășoară fiind cele mai afectate de modificarea condițiilor economico-financiare. În domeniul financiar, riscul trebuie tratat ca un conglomerat sau un complex de riscuri, de cele mai multe ori interdependente, producerea unuia putând genera producerea în lanț și a altora.

Riscul poate avea un impact în sine (pierderi directe suportate) sau indus (efecte asupra clienților, personalului, partenerilor, autorităților bancare), important asupra valorii unei instituții financiare. Astfel, putem defini riscul ca o probabilitate de producere a unui eveniment care are consecințe adverse pentru subiect, iar expunerea la risc ca valoare actuală a tuturor pierderilor sau cheltuielilor suplimentare pe care le-ar suporta organizația în cauză.

Dezvoltarea complexității produselor și a activităților desfășurate de instituțiile de credit a dus la o creștere și diversificare a riscurilor care se pot grupa în riscuri financiare (riscul de lichiditate, riscul de credit, riscul de solvabilitate, riscul ratei dobânzii, riscul valutar), riscuri operaționale, riscuri ale afacerii, iar în majoritatea cazurilor fiind independente, însă într-o continuă interacțiune, putând chiar afecta întregul sistem bancar. Astfel, un eveniment poate provoca una sau mai multe pierderi interne, un incident fără impact financiar (cvasi-pierdere, risc de imagine) sau o combinație a acestora.

Managementul riscului se poate realiza printr-un parteneriat între supraveghetori, acționari, consiliul de administrație, conducerea executivă, auditori interni și externi. Acționarii stabilesc consiliile, managerul și auditorii, astfel încât să fie îndeplinite regulile de etică și competență. Consiliul de administrație răspunde de funcționarea normală a instituției de credit stabilind politicile care trebuie implementate de către managerul executiv, care deține pregătirea adecvată pentru gestionarea corespunzătoare a riscurilor financiare de care depinde în final și imaginea publică a băncii. De asemenea, managerul trebuie să observe interacțiunea dintre gestiunea riscurilor și celelalte componente de management bancar pentru a putea utiliza informațiile în beneficiul instituției de credit. Guvernanța corporativă, sistemele de control și procesele de management al riscului sunt asigurate de către comitetul de audit prin testarea conformității politicii stabilite inițial.

Managementul riscului trebuie să fie o activitate zilnică a oricărei bănci care să asigure aplicarea corectă a sistemelor de gestiune a riscului, respectarea procedurilor și efectuarea controlului intern, astfel încât să se evite pe cât posibil nereușita administrării riscurilor, care s-a dovedit a fi cauzată de sisteme de control necorespunzătoare și decizii ineficiente.

Comitetul de la Basel a adoptat o abordare prudentă a cerinței de capital în corelație cu riscurile asumate de bănci, propunând mai multe metode de gestionare diferite din punct de vedere al complexității, eficienței și a costurilor de implementare.

Preocuparea continuă de diminuare a expunerii la risc poate duce la efecte și asupra salariaților care devin mult mai riguroși și mai responsabili, având și un efect psihologic care poate duce la descurajarea activităților frauduloase.

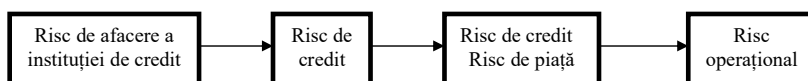
Din păcate 75% din fraude sunt descoperite din întâmplare, astfel principala apărare împotriva lor este cultura etică și un management vigilent al instituției.

Până în anii '90 riscul operațional a fost lipsit de importanță, până când evenimentele generatoare de risc operațional au produs pagube importante instituțiilor financiare care au necesitat reorganizare, îmbunătățirea managementului și concentrare pe controlul mediului de afaceri.

Riscul operațional poate fi definit ca o arie caracterizată de evenimente cu frecvențe mici și predictibile cum ar fi erori ale proceselor, sistemelor, însoțite de o pierdere ridicată odată la zece ani, ca de exemplu erori grave ale sistemelor sau distrugerii de active. În prezent aceste pierderi ridicate au devenit mult mai comune și mai vizibile în industria media.

Riscul operațional tratat ca un risc rezidual

Figura 1

La început, riscul operațional a fost tratat ca un risc rezidual rezultat după înlăturarea riscului de piață și a riscului de credit din totalitatea riscurilor pe care le întâmpină o instituție în cadrul desfășurării activității. Schimbările care au avut loc în ultima perioadă de timp pe piața financiar-bancară, au dus la apariția unor riscuri din ce în ce mai mari și mai complexe, și astfel adoptarea riscului operațional este o temă obligatorie care trebuie abordată de către orice instituție de credit, conform Comitetului de la Basel.

Riscul operațional este impactul impropriu sau inadecvat asupra activității instituției rezultat din actele săvârșite sau din neglijențe în desfășurarea afacerii, majoritatea provenind din procesarea tranzacțiilor, fiind determinate de comportamentul uman neadecvat, fraudă, inexistența procedurilor adecvate, a proceselor sau controlului, eșecul tehnicilor, proiectelor, sistemelor de management, întreruperilor de funcționare, structurilor de execuție, catastrofelor sau altor evenimente externe.

The PNC Financial Services Group a recomandat utilizarea unei definiții mult mai concise a riscului operațional, care se bazează în special pe pierderi directe și care exclude categoric riscurile afacerii, strategic și reputațional, de formă și anume: riscul operațional este riscul pierderii directe a veniturilor provenite din evenimente interne legate de personalul inadecvat, erori grave sau comportament ilegal, datorită erorilor sau inadecvării proceselor, sistemelor sau din evenimente externe în care riscurile nu sunt acoperite de riscul de credit și de piață.

O definiție indirectă a riscului operațional ar fi ceea ce nu poate fi inclus în riscul de piață și de credit, fiind o definiție simplă, însă din punct de vedere practic și teoretic nefiind agreată, deoarece nu abordează aspectele-cheie de definire și delimitarea termenilor.

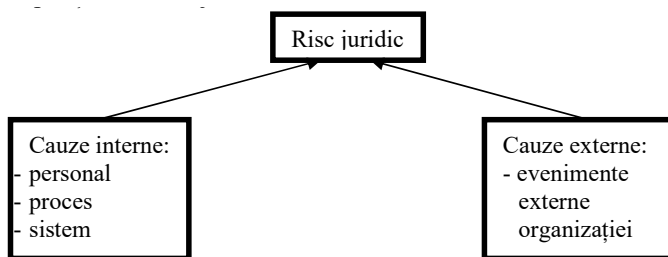
În cazul în care instituția bancară nu are implementat un management adecvat al riscurilor, aceasta este expusă unor pericole care se pot materializa prin pierderi importante, care pot duce chiar și la încetarea activității instituției.

Pierderile din ce în ce mai dese apărute în ultimul timp datorate riscului operațional au pus bazele unei cercetări mai aprofundate a acestui tip de risc care s-au concretizat prin adoptarea Acordului Basel II. Înainte de acest acord, riscul operațional era tratat ca o categorie distinctă care nu se putea cuantifica și asigura.

Riscul operațional a fost definit de către Comitetul de la Basel ca fiind un risc de pierdere directă sau indirectă rezultată din carențele sau deficiențele procedurilor, personalului, sistemelor interne sau evenimentelor externe, având ca principală componentă riscul juridic care apare datorită neaplicării sau defectuoasei aplicări a dispozițiilor legale sau contractuale afectând negativ operațiunile sau situația băncii, însă exclude riscul strategic și riscul reputațional. Motivul pentru care Comitetul de la Basel nu include acest ultim tip de risc în definiția riscului operațional este dat de faptul că deși riscul reputațional se poate identifica, consecințele pot fi foarte difuze și datele specifice antecalulate. Riscul strategic este exclus din cadrul riscului operațional deoarece este dificilă determinarea pierderilor financiare suportate.

Cauzele apariției riscului juridic

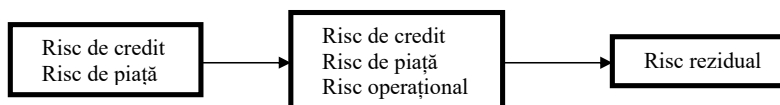
Figura 2

Riscul juridic a fost considerat ca parte componentă a riscului operațional deoarece acesta reprezintă o manifestare a unui risc operațional potențial, constituind o cauză indirectă care derivă din una sau mai multe cauze cum ar fi cele interne de personal, procese, sisteme sau cele externe, adică evenimente din afara organizației.

Definiția riscului operațional conform Acordului Basel

Figura 3

Această definiție se concentrează pe pierderi datorate omisiunilor în control, inadvertențelor din sistem și lipsei informării conducerii. Merrill Lynch considera că această definiție nu specifică clar cum ar trebui interpretată natura și măsura pierderilor indirecte, ceea ce va forța instituțiile să reconsidere propriile definiții.

Pierdere operațională, conform Acordului Basel II reprezintă pierdere rezultată dintr-un eveniment de pierdere operațională, incluzând toate cheltuielile asociate evenimentului respectiv, cu excepția costurilor de oportunitate, venitului și costurile legate de managementul riscului și intensificarea controlului pentru prevenirea pierderilor operaționale viitoare.

Riscul nu este acceptat de către o instituție financiară ca un lucru care se întâmplă, ci ca o luptă continuă, fiind măsurat prin probabilitatea și impactul deviației negative. Termenii de acceptare sau refuz al riscului reflectă capacitatea instituției de a-și asuma riscul și atitudinea acesteia față de risc. Acceptarea pierderii neașteptate este determinată de elemente economice, sociale și psihologice.

Astfel, printre caracteristicile acestei definiții putem enunța: atenția îndreptată pe aspectul intern, diferențiindu-l de riscul de credit și de piață; se acordă un rol decisiv oamenilor și erorilor pe care le comit din auto-interese sau/și ignoranță, existând trei tipuri de risc operațional în acest context hazard, erori sau conflicte; importanța acordată proceselor plasează managementul acestui risc foarte aproape de managementul calității instituției; incidentele externe sunt evenimente naturale, politice sau militare, pierderi și deficiențe în infrastructurile tehnice, precum și schimbările juridice, fiscale și de reglementare, care se petrec în afara riscului de credit și de piață. Sistemul de control intern joacă un rol important, elementele și regulile acceptate au fost neglijate în timpul perioadelor de restructurare și de inovare. Astfel, multe pierderi ar fi putut fi evitate sau limitate în cazul în care ar fi fost respectate normele stabilite.

O pierdere dintr-un risc operațional poate rezulta doar dintr-un eveniment caracteristic acestui risc, care reprezintă un incident produs ca urmare a unui proces al afacerii, cu excepția procesului strategic și discreționar. S-au constatat mai multe pierderi asociate unui eveniment și de aceea se justifică cercetarea evenimentului de bază, iar ORX Association recomandă ca greșelile repetate să fie considerate evenimente separate dacă sunt produse în urma neînțelegerii, a lipsei pregătirii sau a controlului defectuos, iar greșelile repetate apărute în urma insuficienței modelului, procesului afacerii sau datorită defecțiunii unui produs să fie considerate un singur eveniment. De asemenea, ORX Association recomandă ca despăgubirile multiple ale clienților să fie considerate evenimente unice dacă exista o declarație comună fundamentală indiferent de rezoluția cazurilor, impacturile multiple ale unei greșeli să fie considerate un singur eveniment și pierderile independente datorită unui plan de acțiune comun să fie considerate a fi un eveniment unic.

Riscul operațional poate fi interpretat și ca o vulnerabilitate a instituției financiar-bancare care poate fi redus sau minimizat prin mărirea

controalelor. Riscul operațional este riscul de pierdere directă care rezultă din eșecul operațional acoperind pierderi din reglementare, pierderi rezultate din eșecurile sistemelor, probleme de documentare sau schimbare a taxelor, erori în intrări sau rezultate din creșterea cheltuielilor care afectează profitabilitatea operațiunilor. Astfel, stabilirea incorectă a prețurilor de intrare afectează prețul produsului sau serviciului, reglementările incorecte pot duce la o cerință de capital eronată, dacă datele de intrare sunt eronate pot rezulta greșeli în efectuarea plăților, o documentare neadecvată poate duce la fluxuri de numerar incorecte sau greșeli în calcularea acoperirii sau datele incorecte despre piață pot duce la prețuri incorecte.

De asemenea, riscul operațional este riscul de pierdere indirectă dacă este legată de impactul acestui risc asupra celorlalte riscuri. Astfel, dacă datele de intrare sunt eronate pot rezulta estimări ale riscului de piață incorecte, măsura incorectă a riscului de credit, poziție incorectă luată în cazul estimării riscului de lichiditate, în cazul confirmărilor incorecte pot interveni erori în acoperire, în cazul eșecului sistemului este imposibilă monitorizarea riscului de piață, de credit, de lichiditate, acoperirea, datele pieței incorecte în cazul reevaluării duc la o poziție incorectă în cazul măsurării riscului de piață sau o măsură a expunerii la riscul de credit eronată.

Riscul operațional este privit ca un risc comun, însă cel mai periculos tip de risc, datorită faptului că este un risc idiosincratic și depinde în mare măsura de tipul instituției și a pieței, ceea ce înseamnă că nu există proceduri standard, iar datele relevante pentru riscul operațional și managementul aferent sunt foarte complexe. Riscurile operaționale sunt foarte greu de administrat datorită faptului că sunt într-o interdependență complexă, în sensul că reducerea riscului operațional poate avea un efect nedorit asupra altor riscuri. Riscul operațiunilor poate avea un impact semnificativ asupra altor riscuri, ca de exemplu cazul Barings din anul 1995 care a dus la o pierdere a valorii de piață, adică un risc de piață.

Inexistența unei definiții clare pentru acest risc a creat posibilitatea instituțiilor financiare de a analiza toate categoriile de riscuri operaționale, care includ riscul de fraudă, de personal, proces, de control de marketing, de reputație, de securitate, de lichiditate, de preluare, de transfer, de faliment, utilizării de metode și formule necorespunzătoare, de sisteme neperformante, juridic, tehnologic, modificării reglementărilor sau a producerii unor catastrofe naturale. Riscul operațional este generat de procese interne, de riscul uman, al sistemelor și al evenimentelor externe.

Procesele interne generează pierderi datorită tranzacțiilor eșuate, a reglementărilor, a clienților, sub forma erorilor apărute în introducerea datelor, accesul neautorizat, pierderi de active ale clienților, greșeală în stabilirea

prețurilor produselor, introducere, executare și înregistrare încorectă sau eșuată a tranzacției și evidente contabile necorespunzătoare. Conform clasificării acordului Basel sunt incluse următoarele componente: executarea, livrarea gestiunea proceselor, riscuri rezultate din relațiile cu clienții, produsele și practica comercială. Riscul uman generează pierderi datorită angajaților sau afectează relațiile instituției cu supraveghetorii, clienții sau terții, sub forma fraudei interne, probleme de recrutare și păstrare a personalului, tranzacții neautorizate, abuz de informații privilegiate, discriminări, boli/leziuni ale angajaților și multe altele. Conform clasificării acordului Basel sunt incluse următoarele componente: fraudă internă, condiții aferente angajărilor de personal și siguranța locului de muncă, riscuri rezultate din relațiile cu clienții, produsele și practica comercială. Cauzele principale sunt motivația, selecția și pregătirea personalului.

Riscul sistemelor, fiind o consecință naturală a supradezvoltării afacerilor și de regulă băncile folosesc tehnici standard pentru prevenirea riscului și atenuarea efectelor negative, generează pierderi asupra afacerii sau a sistemelor datorate infrastructurii sau IT-ului, printre care putem enumera erori software sau hardware, întreruperea sistemelor, eșecuri de telecomunicații, accesul la securitatea informațiilor și a sistemelor neautorizate, erori de program, pirateria, viruși, indisponibilitatea sistemelor și integritatea datelor.

Evenimentele externe generează pierderi datorate părții a treia cum ar fi pierderile externe, sau distrugeri de active, schimbul reglementărilor care afectează continuarea activității instituției, cum ar fi: terorism, dezastre naturale, fraude, incendii etc. Conform clasificării acordului Basel sunt incluse următoarele componente: fraudă externă, pagube asupra activelor corporale, întreruperea activității și funcționării.

Cele mai răspândite pierderi datorate riscului operațional conform unui studiu realizat de RMA sunt cele datorate de procesele interne (65%), urmate de cele datorate factorului uman (26%), evenimente externe (7%), și sisteme (2%).

În literatura de specialitate riscul operațional mai apare definit și ca riscul înregistrării de pierderi neașteptate datorită unor deficiențe ale controlului intern sau ale sistemelor informaționale cauzate de eroarea umană, căderi ale sistemului și control al acestuia.

O instituție financiară trebuie să își clasifice pierderile în trei categorii, și anume: pierdere așteptată care urmează să fie absorbită de profit net, care poate fi încorporată în prețul tranzacției care a generat-o, pierdere neașteptată care urmează să fie acoperită de rezervele de risc (deci nu în totalitate neașteptată) și pierdere externă, care necesită capital de bază sau acoperire prin asigurare sau reasigurare.

În prezent multe instituții realizează o diferențiere între riscurile controlabile reprezentate de riscurile în care acțiunile băncii pot influența rezultatul, putând fi acoperite în mod normal fără a apela la o terță parte și riscurile necontrolabile care sunt reprezentate de riscurile care nu pot fi intern controlate în mod normal de către bancă, putând fi acoperite prin asigurarea împotriva catastrofelor naturale, alocarea riscurilor unei companii de asigurări, finanțarea de către o terță parte.

Ebnother, Vanini, McNeil, Antolinez au definit riscul operațional cantitativ pentru un set de procese de producție ca riscul operațiunilor peste o anumită valoare. Costul definirii proceselor poate fi foarte ridicat în cazul în care toate procesele necesită definire sau definirea se realizează la un nivel profund de agregare ori dacă acestea nu sunt caracterizate de stabilitate în timp.

Riscul operațional include multe fațete ale riscului afacerii, însă multe definiții nu includ ciclurile afacerii și fluctuațiile taxării veniturilor. Astfel, din punct de vedere al definirii riscului operațional o parte din instituțiile financiare consideră că acest risc apare în departamentele de operațiuni, de a căror gestionare se va ocupa un comitet de risc, care generează pierderi datorită controalelor, sistemelor și proceselor neadecvate, iar restul instituțiilor financiare tratează acest risc ca tot ce nu se poate include în riscul de piață și de credit, însă se poate determina relativ.

Riscurile operaționale apar cu mult înaintea riscului de piață sau a celui de credit, încă din momentul înființării, odată ce organizația utilizează angajați și/sau sisteme în procesele interne sau este expusă la impacturi externe, manifestându-se sub toate formele în diferite etape ale dezvoltării și desfășurării activității instituției bancare. În cazul producerii unor pierderi importante este aproape imposibil repartizarea acestora către o categorie, după modelul prezentat de Comitetul de la Basel, însă acest lucru poate fi soluționat ținând cont de câteva caracteristici, cum ar fi evenimentele catastrofice, dezastrele etice și ale infrastructurii și curbe ale învățării.

McConnell a ajuns la concluzia că evenimentele catastrofice sunt rezultatul unei combinații de factori, precum activități improprii din partea unei persoane sau grup de persoane, neaderarea la politici, proceduri și cultura aberantă a instituției care nu încurajează discuții deschise asupra riscului, ci încurajează asumarea unui risc imprudent. Dezastrele etice reprezintă eșecuri grave ale valorilor etice în cadrul sectorului.

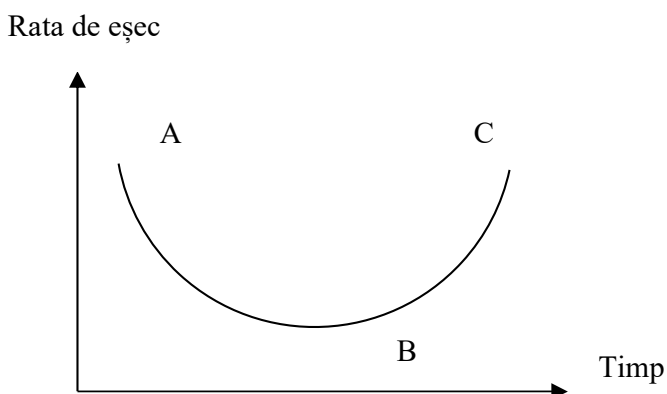
Dezastrele infrastructurii reprezintă distrugerile infrastructurii financiare, precum atacul terorist din 2001 sau dezastre naturale. În ultima perioadă de timp s-a constatat o preocupare din ce în ce mai mare a supraveghetorilor pentru protejarea infrastructurii tehnologice a sistemului

bancar modern. Astfel, este recomandat cumpărarea unor asigurări adiționale care sunt considerate mult mai eficiente decât utilizarea capitalului pe post de protecție împotriva riscului operațional, deoarece instituțiile de credit pot beneficia de informații suplimentare cu privire la acest tip de risc de la asiguratori, precum și de capacitatea superioară de acoperire a pierderilor datorită diversificării globale. Cerința de autoasigurare a riscurilor, în absența informațiilor complete, poate determina un capital excesiv deținut în sistem care poate crea ineficiență în piață.

Fenomenul *Curba de învățare* măsoară impactul eșecului componentelor sistemului tehnic (pierderi care apar în urma inovațiilor, de exemplu dezvoltarea unui produs nou sau implementarea noilor tehnologii), a cărei probabilitate de eșec urmează curba care ține apa, care deține trei perioade prezentate în figura următoare:

Curba de învățare

Figura 4

Zona A reprezintă zona de învățare – eșecuri frecvente datorită lipsei de experiență sau a problemelor legate de calitate;

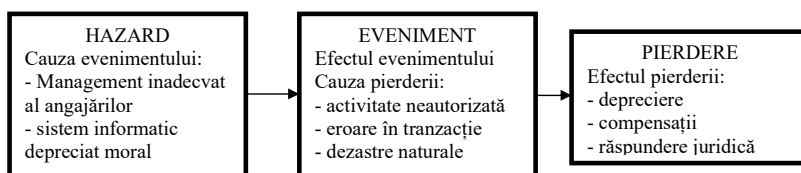
Zona B reprezintă zona de maturitate – eșecuri care nu sunt frecvente sau sunt aleatorii;

Zona C reprezintă zona de îmbătrânire – eșecuri datorită deprecierii componentelor.

Această curbă de învățare prepune și o serie de neajunsuri și anume violează ipoteza staționarității, frecvența evenimentelor nu este considerată invariantă în timp și frecvența evenimentelor este aleatoare doar în perioada de maturitate.

Procesul de apariție a pierderii

Figura 5

Așa cum se poate observa din figura de mai sus pierderea este un efect al evenimentului, în timp ce evenimentul este o cauză a pierderii, precum și un efect al hazardului, în timp ce hazardul este o cauză a evenimentului. Fiecare pierdere trebuie asociată cu evenimentul care a cauzat-o, iar fiecare eveniment trebuie asociat cu hazardul care l-a cauzat. Conform definiției nu se înțelege clar dacă procesele interne, oamenii, sistemele și evenimentele externe se referă la tipuri de evenimente sau la hazarduri.

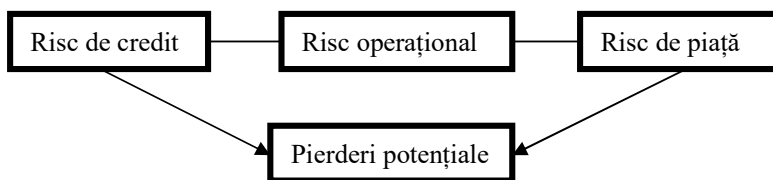
În dezvoltarea metodologiei de cuantificare a efectelor diminuării riscului operațional prin asigurare trebuie luate în calcul câteva aspecte precum: valoarea reducerii capitalului datorită asigurării trebuie determinată fără a utiliza metodologii de modelare, reducerea de capital datorată asigurării trebuie măsurată cu reducerea riscului băncii și cadrul trebuie stabilit astfel încât să nu introducă hazardul moral, selecția adversă sau arbitrajul supravegherii.

Observând ceea ce s-a petrecut în trecut putem afirma că riscul operațional reprezintă o cauză importantă a pierderilor financiare în sectorul bancar. Conceptele fundamentale și elementele de bază al cadrului de reglementare propus pentru riscul operațional urmează logica Amendamentului riscului de piață și anume: creșterea gradului de complexitate a măsurării acestui risc de la Abordarea Indicatorului de Bază la Abordarea Standardizată către Abordarea Avansată, dimensionarea alocării capitalului generat de Abordarea de Bază și cea Standardizată ca un stimulent pentru a se îndrepta către Abordarea Avansată și nu în ultimul rând, cerințe calitative și cantitative riguroase pentru utilizarea Abordării Avansate și o întrebuintare mai mică a Abordării Standard.

Analizând în profunzime aceste cazuri și studiind cauzele, mai degrabă decât consecințele, observăm că pierderile înregistrate cauzate de riscul de piață sau cel de credit sunt materializări directe sau indirecte ale riscului operațional.

Manifestări ale riscului operațional materializate prin riscul de piață sau de credit

Figura 6

Din punct de vedere economic riscul operațional acoperă locul dimensiunii, în care mediul macro are impact și efecte asupra întregului sistem bancar, iar mediul micro are impact și efecte asupra unei instituții.

Caracteristicile riscului operațional așa cum sunt prezentate de Comitetul de la Basel sunt: un risc propriu afacerii este legat inseparabil de toate activitățile comerciale; riscul operațional este distinctiv, prin forma exactă, diminuarea și controlul depind de profilul companiei și este un risc cultural, gestionarea riscurilor din componența sa depinde de abordările și procedeele folosite zilnic.

Jarrow împarte riscul operațional în categorii: riscul cauzat de sistemul și tehnologia firmei, incluzând eșecurile proceselor interne și riscul de pierdere datorat costului de agent, care include fraudă și gestionarea incorectă. Astfel, prima categorie se bazează pe sisteme/procese, iar cea de-a doua pe stimulente.

Printre alte caracteristici ale riscului operațional putem enumera modificarea acestuia continuă și dinamică în relație cu strategia, procesele, tehnologiile, concurența, cultura, sistemele afacerii, definirea lui prin parametrii interni care depind de procesele, sistemele, tehnologiile, personalul și cultura organizației. În general riscurile provenite din factori externi sunt necontrolabile sau controlabile parțial, iar strategiile cele mai eficiente din punct de vedere al costurilor pentru diminuarea riscului operațional presupun modificarea proceselor, sistemelor, tehnologiei și personalul organizației.

Ca un răspuns la dorințele managerilor pentru o viziune completă a riscului firmei, riscul operațional trebuie prezentat în termeni comparabili cu riscul de credit și de piață. Spre deosebire de acestea, riscul operațional prezintă unele diferențe conceptuale majore. Astfel, restricțiile de credit și de piață sunt mult mai ușor de măsurat și de controlat, deoarece factorii de risc și posibilitățile de apariție a riscului sunt mai bine diferențiate datorită acceptării generalizate a riscului. În aceeași ordine de idei, riscul de credit este tipic dezvoltat pe baza unui proces consistent, influențele probabilității de onorare a obligațiilor,

măsura expunerii, iar expunerea rezultată este subiectul unui risc comun, ca de exemplu scăderea activității economice. Similar, riscul de piață provine din fluctuația prețurilor activelor financiare, prezentând proprietăți care pot fi normal administrate într-o manieră consistentă și modelată după un proces comun. În timp ce riscul de credit și cel de piață sunt optimizate din punct de vedere al relației risc rentabilitate, riscul operațional este minimizat. Natura heterogenică a riscului operațional face deosebit de dificilă utilizarea datelor limitate. Riscul operațional se referă la cauzele și mai puțin consecințele pierderii, iar diminuarea acestuia este strâns legată de un management adecvat, diminuarea pierderii realizându-se prin guvernanta corporativă, asigurare și planificare timpurie.

În cazul riscului operațional, între risc și venit nu se poate stabili o relație clară, adică un risc mai ridicat nu presupune și venituri mai ridicate. Potențialul pierderii și a expunerii la risc este mai greu de determinat, deoarece trebuie să se realizeze conexiuni între factorii de risc și apoi să se determine probabilitatea apariției pierderii.

Există o atitudine sceptică cu privire la puterea statistică a Operational Value at Risk (OpVaR) la nivele ridicate de încredere, datorită cazurilor izolate de pierderi operaționale semnificative care să amenințe stabilitatea unei instituții de credit.

Riscul operațional este considerat implicit ca făcând parte din întreaga instituție nu la nivel de tranzacție, sistem sau proces, ducând la lipsa unor baze de date statistice cuprinzătoare și corespunzătoare, iar datorită diferențelor existente la nivelul activităților financiare, a practicilor și a controalelor interne, evenimentele de pierdere pentru o bancă nu sunt neapărat transferabile altor bănci. În cazul riscului de piață și a celui de credit există o legătură directă între cauza riscului, dimensiunea poziției și nivelul expunerii la risc, asigurând presupunerea potențialului impact asupra instituției financiare.

Coopers și Lybrand au identificat o serie de riscuri pe care le-au clasificat în trei categorii care reflectă metodele potențiale de management, și anume:

- riscuri potrivite pentru cuantificare, caracterizate de frecvența ridicată, cum sunt: erori în procesul de tranzacționare sau control; eșecuri/eroi ale sistemului; riscul care privește personalul; acte criminale interne și externe;
- riscuri asigurabile: eșecuri/eroi ale sistemului; acte criminale interne și externe; distrugerea cadrului organizației; întreruperea activității datorită calamităților; răspundere legală;
- riscuri greu de administrat prin cuantificare sau asigurare, a căror frecvență de apariție este foarte scăzută, cum sunt: informarea

managementului incorectă sau incompletă; încălcarea politicii organizației; decizii de management inadecvate; riscul care privește personalul; acte criminale interne și externe; încălcarea conformității; distrugerea cadrului organizației; răspunderea legală.

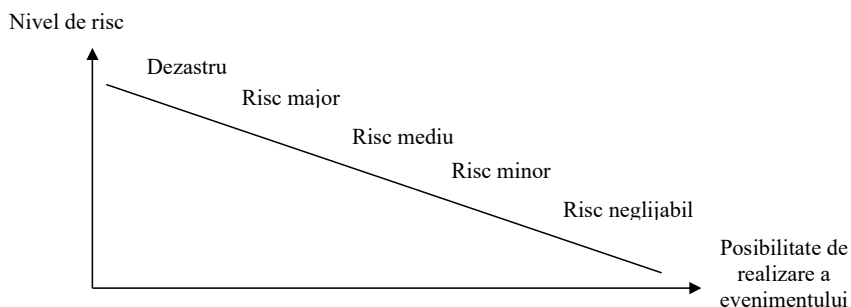
Factorii determinanți ai acestui risc care duc la înregistrarea de pierderi sau la nerealizarea profiturilor estimate sunt de două tipuri factori interni și factori externi. Astfel, necesitatea derulării unui volum ridicat de tranzacții într-o perioadă scurtă de timp atrage după sine alte riscuri cum ar fi: afectarea datelor în cazul unei intervenții neautorizate în sistem; pierderi de date în cazul eșecului sistemului; denaturări la scară largă datorită funcționării defectuoase a controlului intern; derularea incorectă a unor tranzacții complexe; procesare necorespunzătoare a tranzacțiilor executate în timp util, având ca urmări imposibilitatea primirii sau efectuării plăților; manifestarea riscului de piață datorită lipsei informațiilor corecte și prompte. De asemenea, necesitatea utilizării transferului electronic de fonduri în scopul transferului de valori ridicate atrage diferite riscuri apărute în urma fraudelor sau erorilor, iar necesitatea derulării operațiunilor în mai multe locuri presupune o dispersare geografică a procesării și un control intern al tranzacțiilor care poate duce la o agregare și monitorizare necorespunzătoare a expunerii băncii pe client, pe produs și la eșecuri ale controlului care pot rămâne nedetectate sau necorectate din cauza separării fizice survenite între conducere și persoanele care se ocupa de tranzacții. Administrarea unui volum mare de instrumente monetare poate duce la apariția pierderilor apărute din cauza furturilor, fraudelor comise de angajați sau alte părți. Totodată, apare necesitatea monitorizării și rezolvării expunerilor importante apărute pentru o perioadă scurtă de timp, în urma derulării de tranzacții cu parteneri sau clienți, care includ riscul de piață. De exemplu procesul de cliring în cazul tranzacțiilor poate duce la apariția creanțelor/obligățiilor de plată care se vor stinge în mare măsură până la sfârșitul zilei, denumit și risc de plată din ziua în curs.

În ceea ce privește volatilitatea și complexitatea inerentă a mediului în care băncile își desfășoară activitatea, acestea dau naștere unor strategii eronate de administrare a riscurilor sau dezvoltare de noi produse și servicii bancare necorespunzătoare.

Pot fi impuse restricții de operare datorită neconformității legilor și normelor de reglementare. Operațiunile din străinătate sunt supuse legilor și normelor de reglementare existente în țările în care acestea au sediul, precum și celor existente în țară în care societatea mamă are sediul social. Pentru realizarea unei gestionări corespunzătoare a acestui tip de risc este nevoie de cunoașterea factorilor de risc, pierderile operaționale fiind rezultatul combinațiilor aleatoare de risc care conduc la ierarhizarea valorii de risc, conform figurii următoare.

Ierarhizarea valorii riscului operațional

Figura 7

Din ce în ce mai des se produc fraude în sectorul financiar care se datorează unei slabe securități a computerului și din acest motiv managerul de risc a fiecărei instituții financiare ar trebui să acorde o importanță mai mare elementelor de control a securității computerului asigurându-se că există o politică clară, documentată privind securitatea informațiilor, că există persoane responsabile de securitatea proceselor și să evalueze continuu probabilitatea și impactul producerii riscurilor operaționale realizând o bază de date care cuprinde informații legate de eșecuri ale computerului și eludare a măsurilor de siguranță.

Pentru identificarea și delimitarea riscului operațional se folosește o matrice cauze/efecte denumită *Matricea de identificare a riscului*.

Conform rapoartelor realizate de către Symantec Internet Security Threat se pare că atacurile cibernetice asupra instituțiilor financiare au înregistrat o creștere semnificativă, hackerii încercând din ce în ce mai des să obțină informații personale și financiare, în vederea obținerii unor câștiguri importante, ceea ce duce la creșterea riscurilor pentru aceste instituții.

Având în vedere creșterea continuă a activității de phishing, datorită executării foarte simple și datorită câștigului semnificativ obținut într-un timp foarte scurt, instituțiile financiare solicită o soluție integrată referitoare la securitatea avansată și valabilitatea misiunii scăderii riscului, astfel că s-au înființat Centru de Asistență pentru Identitatea Furturilor creat de BITS și The Financial Services Roundtable, care oferă asistență clienților companiilor membre care au fost victime ale furturilor, prin reducerea timpului în care își recuperează identitatea financiară. Astfel, răspund cerințelor software pentru securitatea afacerii, pentru a încuraja companiile de software să scadă vulnerabilitățile produselor sale și să facă procesul de reparare mult mai eficient și efectiv, fiind publicate de BITS și Rețeaua pentru Prevenirea și Detectarea Phishingului, de care BITS, pentru a ajuta oprirea directă a fraudelor care caută autorul furnizând datele oficialilor.

În ultima perioadă de timp s-a manifestat o sporire a riscului operațional datorită schimbărilor organizaționale, infrastructurii, mediului de afaceri sau a progresului realizat concretizat în utilizarea tot mai mare a tehnologiilor automatizate care transformă riscul procesării manuale în riscul eșecurilor sistemului; sporirea concurenței datorată inovațiilor financiare și presiunii pieței care a dus la apariția produselor mult mai complexe și mai cuprinzătoare; creșterea comerțului electronic care a facilitat creșterea transparenței și a vitezei pieței expune instituția la noi riscuri potențiale; delegarea și descentralizarea personalului privind managementul care necesită standarde calitative și coerența deciziilor luate; utilizarea tot mai mare a surselor externe și a tehnicilor sofisticate de diminuare a riscurilor de piață și de credit; sporirea interesului și a controlului desfășurat de către investitori asupra responsabilităților managementului; globalizarea care presupune riscuri asociate structurii instituționale, de reglementare și problemele apărute datorită fusului orar, mai multe birouri, diferențe de comunicare și lucru; fuziunile, achizițiile și consolidările în sistemul bancar înregistrând o creștere a căror impact s-a observat asupra oamenilor, proceselor, tehnologiei și asupra structurii organizaționale; intensificarea operațiunilor adresate persoanelor fizice și agenților economici mici necesitând controale interne la nivel înalt și sisteme de recuperare.

Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară prezintă șapte categorii de riscuri operaționale, și anume: fraudă internă, fraudă externă, riscuri rezultate din relațiile cu clienții, produsele și practica comercială, pagube asupra activelor corporale, întreruperea activității și funcționarii, executarea, livrarea și gestiunea proceselor, condiții aferente angajărilor de personal și siguranța locului de muncă.

Fraudă internă generează pierderi datorită nerespectării intenționate a reglementărilor interne, a politicii instituției sau a legilor în care este implicat cel puțin un angajat al companiei, efectuarea de activități neautorizate (produse din neglijența sau intenționat, sub formă tranzacțiilor neraportate, neautorizate, operații neînregistrate), furt sau fraudă (fraudă prin credit/depozit fără valoare, furt, jaf, active atribuite greșit, distrugerea bunurilor, evaziune), fiind excluse evenimentele de tipul discriminărilor sau încălcărilor principiilor diversității.

Fraudă externă generează pierderi datorită activității unui terț cu scopul de a fraudă, evita respectarea legii sau de bunuri/valori, violări ale sistemelor de securitate (hackeri, furt de informații, tâlhărie, falsificare, spargerii de coduri aferente sistemelor informatice), furt fraudă (jaf, falsificări).

Riscurile rezultate din relațiile cu clienții, produsele și practica comercială sunt legate de neglijența îndeplinirii obligațiilor profesionale pentru clienți sau legate de natura și designul produsului, cum ar fi

conformitatea, încheierea și prețul (nerespectarea procedurilor, contracte eronate, vânzări agresive, schimbarea înregistrărilor contabile, utilizarea necorespunzătoare a informațiilor confidențiale, împrumuturi improprii), practici comerciale sau de piață inadecvate (spălarea banilor, comerț impropriu, manipularea pieței, activitate nelicențiată), pierderi datorate proceselor (vânzarea unor produse neautorizate, modele și produse eronate, utilizarea eronată a serviciilor/produselor de către clienți).

Pagubele asupra activelor corporale duc la pierderi concretizate în deteriorarea sau pierderea activelor fizice ale organizației și impactul acestora asupra activității sale: calamități și alte evenimente (dezastre, incendii, cutremure, explozii, prăbușiri de avioane, naufragii, crize de telecomunicații și curent, acte de terorism, vandalism sau alte evenimente).

Întreruperea activității și funcționării sunt riscuri rezultate din indisponibilitatea sistemelor (hardware, software, calitatea datelor, probleme ale programelor de calcul, legate de telecomunicații, defecțiuni ale componentelor, programe, proiectare, implementare, întreținerea defectuoasă a sistemului electronic-banking, utilizarea excesivă a utilităților).

Executarea, livrarea și gestiunea proceselor provoacă pierderi datorită înregistrării executării defectuoase a tranzacțiilor (comunicații greșite, intrări de date, întreținere/descărcări furate, depășiri de scadențe ori responsabilități neefectuate, eșecuri contabile), monitorizării și raportării defectuoase (erori în raportarea obligațiilor, rapoarte inexacte), informații greșite despre clienți, înregistrări eronate a datelor de intrare (documentații parțiale, neobținerea acceptului clientului), administrarea conturilor clienților (administrarea defectuoasă a garanțiilor reale, acces neautorizat asupra conturilor, înregistrări greșite ale clienților, neglijență care afectează sau poate afecta patrimoniul clientului).

Condițiile aferente angajărilor de personal și siguranța locului de muncă sunt pierderi care rezultă datorită încălcării legii cu privire la personalul angajat, printre care putem enumera: relații de angajare (cereri compensatorii ale personalului, organizarea muncii și activităților); siguranța mediului de lucru (nerespectarea normelor de protecție a muncii, omisiuni, recompensarea muncitorilor) diversitate și discriminare (promovarea unor politici discriminatorii).

Pricewaterhouse Coopers a dezvoltat o schemă de clasificare a tipurilor de evenimente care se pot produce în activitatea unei instituții financiare, care include: cauze criminale care duc la pierderi din acțiuni frauduloase sau criminale interne și externe; practici de vânzare care produc pierderi din tranzacții necorespunzătoare desfășurate de instituție, legate de clienți; procesarea necorespunzătoare a tranzacțiilor din slaba documentare

și introducerea eronată a datelor furnizează pierderi; activitățile neautorizate care produc pierderi din ignorarea autorităților, din ascunderea pozițiilor și din desfășurarea unor tranzacții neautorizate, putând considera că rezultă din combinarea surselor de risc precum procesul tranzacțiilor și procesul de management; resursele umane care produc pierderi în momentul în care managementul realizează erori în selectarea angajaților, fiind considerată principala cauză a celorlalte surse de risc; procesul de management care furnizează pierderi din eșecul managementului de a realiza obligațiile specifice sau din exercitarea unui raționament necorespunzător; tehnologia care provoacă pierderi datorate eșuării sau neconcordanței sistemelor software/hardware interne; mediul extern care provoacă scăderea activității economice condusă de diminuarea personalului din back-office și dezastrele care provoacă pierderi din catastrofe naturale, modificări ale legislației și reglementarilor, acțiuni ale vânzătorilor și ofertanților.

Cele mai uzuale exemple de risc operațional includ eșecul sistemului sau erori de sistem, procesarea tranzacțiilor sau controlul erorilor, întreruperea activității, acte criminale interne și externe, inclusiv încălcarea securității și riscurile de personal, realizarea unui control și a unei supravegheri neadecvate a personalului la toate nivelurile, lipsa responsabilității și a instrucțiunilor legate de procesele interne sau provenite din presiuni externe.

Există diferențe și între pierderile suferite de instituțiile mici față de cele mari care se datorează complexității produselor, dimensiunea tranzacțiilor precum și practicilor de gestionare a riscurilor.

Managementul unei instituții financiare se concentrează pe măsuri care pot asigura continuitatea activității, continuitate operațională indiferent de tipul evenimentului perturbator care ar putea duce la încetarea activității băncii.

Riscul operațional poate să apară la nivelul personalului, procedurilor, la nivel tehnic și tehnologic. La nivelul personalului apare sub forma erorii umane, lipsa experienței și fraudă, înregistrate sub formă distrugerii, falsificării înregistrărilor, înregistrări necorespunzătoare, întrebuițarea greșită a informațiilor importante, nedivulgarea influențelor senzitive, publicitate înșelătoare, ascunderea pierderilor sau a problemelor activelor, creșterea necorespunzătoare a veniturilor sau profitului.

În cazul riscurilor provenite din relațiile cu acționarii, supraveghetorii, clienții și alții fac parte penalități plătite, restituiri către practici de vânzare necorespunzătoare, denaturarea vânzărilor, presiuni ridicate asupra tacticilor de vânzare.

În cazul riscurilor provenite din partea angajaților trebuie avută în vedere orice variație în practica managementului resurselor umane. Astfel,

trebuie avut în vedere dacă numărul clienților este afectat de pregătirea necorespunzătoare a angajaților, dacă aplicarea unor metode incorecte de operare a serviciilor către client duce la o comunicare generală inefficientă a instituției cu publicul larg, dacă în cazul pierderii sau indisponibilității unor angajați există un plan de continuare al activității, dacă indicatorii de performanță și remunerația personalului sunt corespunzători măsurării performanței instituției, dacă prevederile interne cu privire la comportamentul angajaților sunt respectate.

La nivelul procedurilor riscul apare sub forma procedurilor inadecvate și controlului raportării, monitorizarea și luarea deciziei, deficiențelor organizatorice, procedurilor inadecvate în procesarea informațiilor, erorilor în procesul de înregistrare a tranzacțiilor, deficiențelor tehnice în sistemul informatic sau în măsurarea riscului apărute datorită documentarii slabe, lipsei diligenței, probleme apărute în executarea, terminarea stabilirea tranzacțiilor. Astfel, trebuie monitorizate riscurile rezultate din incapacitatea sau funcționarea necorespunzătoare a proceselor sau sistemelor proprii. Trebuie evidențiat gradul în care procesele și sistemele folosite permit satisfacerea cerințelor legislative și avut un plan de continuitate al activității, în cazul în care procesele sau sistemele sunt indisponibile sau distruse, care trebuie să conțină informații legate de sisteme, personal, furnizorii de servicii și alte valori.

La nivel tehnic al procedurilor riscul apare sub forma implementării inadecvate sau a absenței instrumentelor pentru măsurarea riscului operațional, iar la nivel tehnologic sub forma deficiențelor sistemului informatic și eroare a sistemului, piratare, furt, întrerupere sau orice altă distrugere a tehnologiei, a datelor sau a informațiilor, apărute sub forma pierderilor legate de eroare, hacking, inadecvare întreținerea sistemului. Astfel, s-a urmărit introducerea unui sistem informatic care să realizeze o procesare automată a datelor, deoarece acesta reduce expunerea la riscul de eroare umană și poate controla dreptul de acces în sistem, însă va duce la creșterea dependenței de siguranță în operarea sistemului informatic, și pentru acest lucru trebuie avute în vedere măsura în care cerințele tehnologice informaționale sunt luate în considerare în planul de afaceri, structura organizării și raportării operațiunilor IT și gradul de conformitate, dezvoltarea și întreținerea sistemului informatic pentru departamentele operaționale.

Trebuie acordată o atenție sporită securității informației, prin accesarea doar de către persoanele autorizate pentru asigurarea exactității și integrității datelor și procesarea corespunzătoare a acestora. De asemenea, o atenție deosebită trebuie acordată și surselor externe, deoarece o informație inexactă sau necorespunzătoare poate expune instituția la riscuri semnificative

de natura operațională, care pot afecta chiar și solvabilitatea instituției sau pot conduce la o abordare necorespunzătoare a clienților și implicit la scăderea încrederii în piața bancară.

În prezent în România fiecare instituție financiară deține propriul profil de risc, determinat prin identificarea activităților generatoare de evenimente de risc operațional. Astfel, fraudă internă poate interveni prin desfășurarea activităților de întocmirea intenționată a situațiilor și rapoartelor având drept scop fraudarea băncii, informare eronată, intenționată sau nu a clienților, sustragerea valorilor materiale, înregistrare contabilă în lipsa documentelor justificative, analiza incorectă a activității clienților care poate genera pierderi la nivelul băncii și modificare neautorizată a informațiilor. De asemenea, fraudă externă poate interveni prin desfășurarea activităților de tâlhărie sau jaf la ATM sau ghișeul instituției, introducerea instrumentelor monetare false, intrare neautorizată în sistemul informatic prejudiciind atât instituția cât și clienții și contrafacerea documentelor urmărind fraudarea instituției.

Pot apărea pierderi datorită condițiilor aferente angajării de personal și siguranța locului de muncă, datorită abaterilor disciplinare ale personalului sau absența angajaților importanți, atribuirea sarcinilor mult peste capacitățile angajaților. De asemenea, pot apărea pierderi datorită practicilor defectuoase legate de clientela, produse și activități comerciale prin neidentificarea operațiunilor de spălare a banilor, divulgarea sarcinilor de serviciu, neverificarea datelor furnizate de clienți, nerespectarea limitelor maxime de expunere pe grupuri și multe altele. Pot apărea pierderi datorate întreruperii activității sau funcționării defectuoase a sistemelor cauzate de virusarea sistemului informatic, transmiterea eronată a datelor în format electronic și funcționarea defectuoasă a aplicațiilor informatice ce produce pierderi de date, pierderi datorate tratamentului aplicat clienților și contrapartidelor comerciale, precum procesarea defectuoasă a datelor legate de aceștia și pierderi datorate securității sistemului electronic banking manifestate prin activități neautorizate efectuate în sistem.

Concluzii

Din studiul efectuat de autori și prezentat în articolul *Elemente specifice aferente riscului operațional bancar* se desprind o serie de concluzii cu caracter teoretic, dar și practic. Astfel, o primă concluzie este aceea că riscul este principalul fenomen cu care se confruntă și sistemul bancar, fiind sursa pierderilor sau chiar a falimentelor datorită dificultăților neprevăzute întâmpinate în desfășurarea activităților. În aceeași ordine de idei, profitabilitatea oricărei instituții de credit depinde de modul de gestionare a riscului bancar și de capacitatea de previzionare a incertitudinilor. De aceea, trebuie acorda-

tă o atenție deosebită managementul riscului, care trebuie să fie o activitate susținută a oricărei bănci, care să asigure aplicarea corectă a sistemelor de gestiune a riscului.

O altă concluzie este aceea că riscul operațional este riscul de pierdere directă care rezultă din eșecul operațional acoperind pierderi din reglementare, pierderi rezultate din eșecurile sistemelor, erori în intrări sau rezultate din creșterea cheltuielilor care afectează profitabilitatea operațiunilor. În aceeași ordine de idei riscul operațional este riscul de pierdere indirectă având în vedere efectul acestuia asupra altor riscuri.

Riscul operațional presupune pierderile financiare care nu sunt incluse în riscul de piață, riscul de credit sau riscul strategic de afaceri și apare datorită evenimentelor interne sau externe, care nu au putut fi prevenite de guvernanta corporativă, de controlul intern, sisteme, politici, organizare, standarde etice sau de alte elemente de control și standarde ale instituției. De asemenea, concluzionăm că pierderile cauzate de riscul de piață sau cel de credit sunt materializări ale riscului operațional.

Cuantificarea riscului operațional fără o adevărată precizie poate crea hazard moral, deoarece creează falsa precizie și impresia că dimensionarea acestuia este specifică managementului instituției și astfel cei din conducere își pot diminua vigilența, creându-se astfel mediul în care pierderile pot apărea cu ușurință.

Nu în ultimul rând, o altă concluzie care se desprinde din studiul efectuat este aceea că riscul operațional poate fi descompus în riscul operațional aferent eșecurilor, care este cauzat de eșecul personalului, proceselor sau tehnologiei și riscul operațional strategic care reiese din factorii înconjurători cum ar fi concurența, regimul politic și al reglementarilor, dezastrele și alți factori care nu țin de controlul instituției.

O ultimă concluzie este aceea că datorită dimensiunii și volumului operațiilor pieței financiare actuale, care influențează pozitiv volumul tranzacțiilor care se procesează și pe cale de consecință în aceeași măsură se modifică și erorile sau eșecurile operaționale și implicit riscul asociat, este absolut necesară acordarea unei atenții sporite gestionării sănătoase a riscului operațional, precum și includerea acestuia în procesul intern al instituției.

Bibliografie

1. Agoraki, M.E., Delis, M.D., Pasiouras, F. (2011). Regulations, competition and bank risk-taking in transition countries. *Journal of Financial Stability*, 7, 38-48
2. Anghel, M.G., Sfetcu, M., Bodo, G., Burea, D. (2017). Bank Risk Management. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 11, 87-94
3. Anghel, M.G., Diaconu, A., Popovici, M. (2016). Theoretical considerations regarding risk analysis models. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 9, 64-72

-
4. Anghelache, C., Anghel, M.G., Iacob, Ș.V., Pârțachi, I. (2020). The study of the effect of the operational risk in the context of moral hazard. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 8, 25-45
 5. Anghelache, C., Bodo, G. (2018). Theoretical considerations regarding the genesis and evolution of financial-banking risks. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 5, 17-30
 6. Anghelache, C. (2006). *Metode și modele de măsurare a riscurilor și performanțelor financiar-bancare*, Editura Artifex, București
 7. Badiu, A., Iacob, Ș.V., Grigorescu, D.L. (2019). Studiu privind reducerea absenței riscului și a prudenței. *Revista Română de Statistică – Supliment*, 10, 167-175
 8. Culp, C. L. (2001). *The Risk Management Process*, John Wiley & Sons, Hoboken
 9. Doerig, H.U. (2000). Operational Risks in Financial Services: An Old Challenge in a New Environment. Switzerland: Credit Suisse Group.
 10. Harmantzis, F. (2002). *Operational Risk Management in Financial Services and the New Basel Accord*, working paper, Stevens Institute of Technology
 11. Kuritzkes, A. (2002). Operational Risk Capital: A Problem of Definition. *The Journal of Risk Finance*, 4 (1),47-56
 12. Pyle, D.H. (1997) Bank Risk Management: Theory, Conference on Risk Management and Regulation in Banking, Jerusalem, 17-19 May, *UC BERKELEY, Research Programme in Finance working paper* RPF-272, 2-6
 13. Uyemura, D., Gelder J. (1992). *Financial Risk Management in Banking : The Theory and Application of Asset and Liability Management*. McGraw-Hill Education, New York
 14. Peters, G.W. et al. (2009). Dynamic Operational Risk: Modeling Dependence and Combining Different Sources of Information. *The Journal of Operational Risk*, 4 (2), 69-104